

Popularnonaukowe streszczenie projektu

Administracja celna działająca w Królestwie Polskim w latach 1851-1914 dotąd nie była przedmiotem odrębnych badań naukowych. Brak nawet podstawowej wiedzy na ten temat wpłynął na podjęcie badań nad tym zagadnieniem. Ten typ rosyjskiej specjalnej administracji finansowej pojawił się jako jeden z pierwszych na terytorium Królestwa Polskiego. Likwidacja granicy celnej między Królestwem Polskim a imperium Romanowów oznaczała powierzenie nadzoru celnego administracji działającego o wzorce rosyjskie. Jednak ówczesny Namiestnik Królestwa Polskiego ks. Iwan Paskiewicz nie zgodził się na oddanie pełnej kontroli nad strukturami administracji celnej Departamentowi Handlu Zewnętrznego Ministerstwa Finansów w Sankt Petersburgu. Wymusił na władzach centralnych zgodę na utworzenie Wydziału Celnego przy Kancelarii Namiestnika Królestwa Polskiego. Był to organ pośredniczący między administracją działającą na granicy państwa na obszarze Królestwa Polskiego a wspomnianym departamentem w Sankt Petersburgu. Stan taki trwał do 1864 r. Po likwidacji Wydziału Celnego cała administracja została podporządkowana bezpośrednio władzom centralnym. Upadek powstania styczniowego wyraźnie wpłynął na zmianę polityki personalnej. Pojawiła się większa liczba urzędników rosyjskich, zajmujących stanowiska kosztem ich polskich współpracowników. Królestwo Polskie po 1868 r., czyli z chwilą zastąpienia specjalnej ustawy celnej obowiązującej na interesującym nas terenie rosyjską ustawą celną, przestało być traktowane jako obszar wyjątkowy. Odtąd wszelkie zmiany w rosyjskiej polityce celnej na zachodniej granicy imperium dotyczyły urzędy celne w Królestwie Polskim w takim samym stopniu jak na innych guberniach przygranicznych.

Zespół badawczy zamierza opracować i wydać drukiem monografię administracji celnej w Królestwie Polskim działającej w latach 1851-1914. Autorzy pokuszą się w niej o przedstawienie następujących zagadnień: obraz polskiej administracji celnej przed 1851 r., przyczyny wprowadzenia rosyjskiej modelu administracji celnej, struktura administracji celnej i jej ewolucja do wybuchu I wojny światowej, zadania i kompetencje organów celnych, działalność w praktyce urzędów celnych, polityka personalna i obraz kadry urzędniczej. Monografia będzie zaopatrzona w aneksy zawierające źródła ilustrujące działalność urzędów celnych i realizowanie polityki celnej w Królestwie Polskim. Wynikiem realizacji projektu badawczego będzie, także wydana drukiem druga monografia poświęcona korpusowi urzędników administracji celnej w Królestwie Polskim w latach 1851-1914 wraz z załączonymi biogramami osób. Ponadto zostaną opublikowane artykuły naukowe w języku angielskim w czasopismach o zasięgu międzynarodowym.

Wszelkie działania przewidziane do wykonania w projekcie badawczym mieszczą się w zakresie badań podstawowych. Celem zespołu badawczego będzie zdobycie informacji o działalności administracji celnej i na ich podstawie nakreślenia obrazu funkcjonowania jednej z form zarządzania środkami trafiającymi do skarbu państwa. Ułatwi to w przyszłości kontynuowanie badań nad innymi strukturami administracji finansowej, co umożliwi nakreślić pełny obraz działalności polityki fiskalnej rządu carskiego w Królestwie Polskim w drugiej połowie XIX i na początku XX w. Ponadto analiza polityki personalnej w organach celnych przyczyni się do zapoczątkowania badań nad inteligencją urzędniczą administracji specjalnej funkcjonującej w Królestwie Polskim w okresie międzypowstaniowym i dobie unifikacyjnej.

Zespół badawczy zamierza zrealizować postawione przed sobą cele poprzez przeprowadzenie kwerend w archiwach i bibliotekach zagranicznych (rosyjskich, ukraińskich, litewskich i łotewskich). Stosowne poszukiwania zostały już przeprowadzone w archiwach krajowych, który przyniosły jedynie informacje o polskiej administracji celnej działającej przed 1851 r. Kwerenda w ośrodkach zagranicznych jest nieodzowna albowiem tam przechowywane są materiały będące spuścizną po działalności urzędów celnych z Królestwa Polskiego oraz organów centralnych administracji celnej. Jedynie w oparciu o te źródła możliwa jest realizacja przedstawianego projektu badawczego.